

**PRZEZ EDUKACJĘ
DO ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU**

Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej

*Piękno tej ziemi skłania mnie do wołania
o jej zachowanie dla przyszłych pokoleń.
Jeśli kochacie tę ojczystą ziemię,
niech to wołanie nie pozostanie bez odpowiedzi!*

Ojciec Święty Jan Paweł II
Zamość, 12 czerwca 1999 r.

Warszawa 2001

ISBN 83-86564-51-2

© Copyright by Ministerstwo Środowiska

Projekt okładki i rysunki: Magdalena Słomska

Skład komputerowy: „BAMKA” Studio Komputerowo - Wydawnicze, Lublin

Druk: Wydawnictwo Drukarnia „LIBER”, Lublin

Nakład wydrukowano na papierze ekologicznym

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
I. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ A EDUKACJA	7
1. Cele edukacji ekologicznej	8
2. Edukacja ekologiczna jako zobowiązanie międzynarodowe	8
3. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej	10
4. Cele Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej	10
II. ORGANIZACJA EDUKACJI EKOLOGICZNEJ W POLSCE	13
1. Edukacja ekologiczna w formalnym systemie kształcenia	13
1.1. Wychowanie przedszkolne	13
1.2. Szkoły podstawowe i ponadpodstawowe	13
1.3. Szkolnictwo wyższe	15
1.4. Edukacja dorosłych	16
2. Struktura pozaszkolnej edukacji ekologicznej	16
2.1. Instytucje i urzędy centralne	16
2.2. Edukacja ekologiczna w województwach	17
2.3. Edukacja ekologiczna w samorządach	18
2.4. Administracja terenów cennych pod względem przyrodniczym	18
2.5. Organizatorzy wypoczynku i turystyki	18
2.6. Organizacje społeczne	19
2.7. Kościoły i Związki Wyznaniowe	19
2.8. Edukacja ekologiczna w miejscu pracy	20
2.9. Edukacja ekologiczna w rodzinie	20
2.10. Środki masowego przekazu	21

III. UWARUNKOWANIA REALIZACJI NARODOWEJ STRATEGII EDUKACJI EKOLOGICZNEJ	22
--	----

ANEKS - EDUKACJA EKOLOGICZNA W POLSKICH UREGULOWANIACH PRAWNYCH ORAZ OFICJALNYCH DOKUMENTACH PAŃSTWOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH	23
---	----

*Usiłując poznać i wytłumaczyć przyrodę,
zyskujemy najpewniejsze poznanie samych siebie,
nawet wtedy, kiedy błędzimy w poznawaniu przyrody.*

Adolf Dygasiński

WSTĘP

Obserwowany od końca XIX wieku dynamiczny rozwój technologii wraz z eksplozją demograficzną stały się przyczyną nadmiernego wykorzystywania zasobów naturalnych Ziemi (zwłaszcza nieodnawialnych), a także prowadzącej do dewastacji środowiska rabunkowej gospodarki zasobami odnawialnymi.

W czerwcu 1992 r. w Rio de Janeiro na Konferencji ONZ „Środowisko i Rozwój” przedstawiciele 179 państw świata uzgodnili stanowisko dotyczące konieczności zmiany współczesnego ładu ekonomicznego i relacji między gospodarką człowieka a środowiskiem, co jest niezbędne dla uratowania naszej planety oraz utrzymania bezpiecznej egzystencji przyszłych pokoleń.

Świadomość sytuacji zagrożenia, którego ludzkość jest w stanie uniknąć zmieniając postępowanie wobec siebie i przyrody, powoduje, że dokument niniejszy, niezależnie od zawartych w nim treści stanowi swoiste przesłanie, kierowane do mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej, mające na celu mobilizowanie ich (bez względu na płeć, wiek, zawód, pochodzenie czy przekonania) do podejmowania oczekiwanych działań proekologicznych. Potrzeba wdrożenia ekorozwoju pojmowanego jako całościowy harmonijny kształt działań człowieka, korzystającego z zasobów środowiska przyrodniczego w sposób racjonalny, odpowiedzialny oraz gwarantujący ich zachowanie dla przyszłych pokoleń jest obecnie sprawą pilną, godną stawiania jej ponad wszelkimi podziałami.

Każdy człowiek korzysta ze środowiska przyrodniczego otrzymując z niego nie tylko surowce czy energię, ale także czerpiąc inspiracje i doznania, które wy wpływają z piękna i majestatu natury. Korzysta również z dóbr środowiska społecznego i kulturowego - wytworzonych przez ludzi i dla ludzi. Mimo to, niewiele osób rozumie, jaki wpływ na stan i jakość tych środowisk mają zachowania poszczególnych osób, rodzin i grup społecznych jak również ich przyzwyczajenia, style życia, mody, sposoby wypoczynku lub odżywiania. Dlatego też edukacja ekologiczna*, wspomagająca zrozumienie zależności między człowiekiem, jego wytworami i przyrodą, obejmować musi wszystkich ludzi bez wyjątku - w pierwszej kolejności najmłodszych, którzy mogą skutecznie przekazywać osobom starszym wzorce zachowań proekologicznych.

Jedynie wspólny wysiłek wszystkich ludzi razem i każdego z osobna, podejmowany codziennie, w każdym miejscu: w domu, w pracy, podczas wypoczynku, jest w stanie

---

* W polskiej literaturze ekologicznej istnieje rozbieżność stanowisk dotycząca używania wyrazów: edukacja ekologiczna i edukacja środowiskowa. Z tego względu w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej występują obydwa terminy i stosuje się je zamiennie.

zahamować degradację środowiska, wpłynąć na poprawę jakości naszego życia i zdrowia oraz zapewnić perspektywy godziwego życia przyszłym pokoleniom.

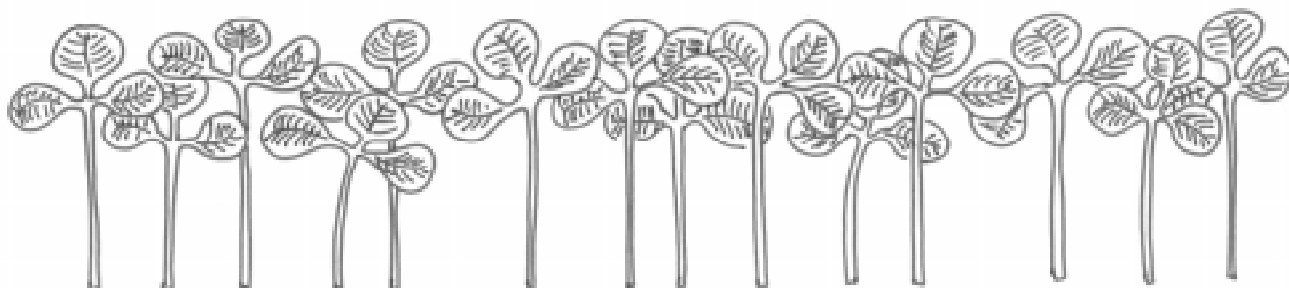
W historii Polski istnieje wiele przykładów wskazujących, iż (w okresach wojen, zaborów i utraty niepodległości) przyroda była sprzymierzeńcem i schronieniem Polaków, ostoją tożsamości narodowej na równi z tradycją, kulturą, pielęgnowaniem języka i religią.

Polska ma własne, bogate tradycje ochrony przyrody. Wypracowane metody upowszechniania wiedzy o przyrodzie, jej walorach, wartości, pięknie i konieczności codziennego dbania o skarby Ziemi realizowane są w naszym kraju od prawie stu lat przez Ligę Ochrony Przyrody, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, regionalne towarzystwa społeczno-kulturalne, organizacje harcerskie, ochotnicze straże pożarne, koła łowieckie, kluby i zrzeszenia sportowe, a także przez licznych entuzjastów - obrońców przyrody i środowiska.

W ochronę oraz popularyzację piękna i walorów polskiej przyrody angażowało się wielu ludzi. Byli wśród nich naukowcy, nauczyciele, księża, artyści, sportowcy, twórcy oraz tysiące bezimiennych leśników, cieśli, młynarzy, garncarzy, kowali, tkaczy, lekarzy, przewodników turystycznych, bibliotekarek itp. To dzięki tradycji prawie stuletnich działań, a także trosce współczesnych o stan polskiej przyrody, na terenie naszego kraju istnieją i powstają nowe parki narodowe i inne obszary chronione, często unikalne w skali światowej, a także lokalne ścieżki dydaktyczne, eksponujące piękno przyrody oraz znajdujące się na ich terenie zabytki kultury.

Wielki dorobek naszych poprzedników popularyzujących ideę ochrony przyrody zobowiązuje nas, blisko czterdziestomilionowy naród, żyjący w centrum Europy, do zmiany obecnego stylu życia i respektowania zasad ekorozwoju. Stanie się to możliwe dzięki przyjęciu i konsekwentnej realizacji Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz zadań wynikających z Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej.

Zespół Redakcyjny

I. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ A EDUKACJA

W dokumencie „Polityka ekologiczna państwa” (1991) określono, iż Polska winna podążać drogą trwałego i zrównoważonego rozwoju. Podobną wizję przemian społeczno-gospodarczych, z ukazaniem ról poszczególnych grup społecznych, określają dokumenty sygnowane przez Polskę podczas Konferencji ONZ „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro (1992), zwłaszcza Agenda 21 (Globalny Program Działań). W dokumencie tym wskazano środowisko, ekonomię i społeczeństwo jako wzajemnie powiązane, podstawowe elementy trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Głównym przesłaniem idei zrównoważonego rozwoju jest zależność i wzajemne uwarunkowania ochrony środowiska, wzrostu ekonomicznego i rozwoju człowieka (zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym).

Odpowiedzialność za stworzenie warunków do realizacji działań zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju będą ponosiły przede wszystkim rządy państw na podstawie strategii, planów i programów, formułowanych we współpracy z szerokimi kręgami społecznymi, organizacjami pozarządowymi itp.

Polska staje się krajem uznającym potrzeby racjonalnego korzystania z zasobów Ziemi poprzez wprowadzanie ograniczeń w użytkowaniu dóbr nieodnawialnych oraz rezygnację z zachowań i przyzwyczajzeń zubożających naturalne bogactwo świata. Mamy rozwijać kraj tak, by przyszłym pokoleniom pozostawić środowisko przyrodnicze w stanie nie gorszym niż dzisiejszy. Musimy odnaleźć zasady współistnienia z przyrodą, uznając jej wartości oraz naszą odpowiedzialność za zachowanie wszelkich form życia na Ziemi. Powinniśmy też zmienić kryteria oceny postępu i dobrobytu, kładąc większy nacisk na duchowe potrzeby człowieka. W trosce o jakość życia i otoczenia mamy obowiązek rozwiązywania wielu problemów wywołanych urbanizacją, industrializacją, motoryzacją, informatyzacją, nadmierną eksploatacją ekosystemów; poszukiwania nowych źródeł energii, jak również likwidowania przyczyn i następstw głodu, nietolerancji, przemocy, klęsk żywiołowych, problemów demograficznych.

Edukacja ekologiczna dotyka w sposób szczególny wszystkich tych wyzwań. Podniesienie stanu świadomości ekologicznej staje się w Polsce potrzebą chwili i równocześnie warunkiem zapewniającym naszemu krajowi właściwe miejsce w zjednoczonej Europie. Należy zadbać o to, by poprawa w tym względzie nastąpiła zarówno wśród młodego pokolenia, jak i u ludzi dorosłych, zwłaszcza pracujących i podejmujących istotne dla kraju i społeczeństwa decyzje.

Edukacja środowiskowa, kształtując całościowy obraz relacji pomiędzy człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą, musi szybko i kompleksowo wkroczyć w sfery kształcenia, doskonalenia i weryfikacji kadry zarządzającej środowiskiem. Ukazując zależność czło-

wieka od przyrody, uczy odpowiedzialności za zmiany dokonywane w środowisku naturalnym. Stąd należy ją traktować nie tylko jako nieodłączny element całego procesu edukacyjnego, jest ona również immanentnym składnikiem polityki informacyjnej, strategii gospodarczej oraz ochrony zdrowia ludności.

Edukacja środowiskowa wymaga nowoczesnego systemu oświaty, a więc reformy edukacji, która stopniowo winna doprowadzić do pozytywnych zmian w stylu życia społeczeństwa. Oprócz wiedzy i doświadczenia wskazane jest promowanie postaw i wartości humanistycznych.

Źródła inspiracji dla edukacji środowiskowej mogą być wielorakie, począwszy od tradycji narodowych, kulturowych, religii, po doświadczenia codzienności.

Edukacja ekologiczna staje się ważnym składnikiem edukacji obywatelskiej zmierzającej do rozwijania społeczeństwa rozumnego i akceptującego zasady zrównoważonego rozwoju, umiejącego oceniać stan bezpieczeństwa ekologicznego oraz uczestniczącego w procesach decyzyjnych.

1. CELE EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju realizuje następujące cele:

1. Kształtowanie pełnej świadomości i budzenie zainteresowania społeczeństwa wzajemnie powiązаныmi kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi.
2. Umożliwienie każdemu człowiekowi zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych dla poprawy stanu środowiska.
3. Tworzenie nowych wzorców zachowań, kształtowanie postaw, wartości i przekonań jednostek, grup i społeczeństw, uwzględniających troskę o jakość środowiska.

Realizacja wyżej wymienionych celów wymaga:

1. Uznania, iż edukacja ekologiczna jest jednym z podstawowych warunków realizacji Polityki Ekologicznej Państwa.
2. Wprowadzenia elementów edukacji ekologicznej do wszystkich sfer życia społecznego, respektując i wykorzystując wartości kulturowe, etyczne i religijne.
3. Zapewnienia dostępu społeczeństwa do informacji o stanie środowiska przyrodniczego i edukacji ekologicznej.
4. Uznania, że edukacja ekologiczna jest podstawowym warunkiem zmiany konsumpcyjnego modelu społeczeństwa.

2. EDUKACJA EKOLOGICZNA JAKO ZOBOWIĄZANIE MIĘDZYNARODOWE

Edukacja ekologiczna jest nie tylko wewnętrzną sprawą Polski, ale ma również istotne implikacje międzynarodowe. W ciągu ostatnich lat odbyło się wiele konferencji poświęconych temu zagadnieniu. Dokumenty wypracowane podczas tych konferencji zawierają zalecenia, które zespół redakcyjny starał się uwzględnić w zapisach Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.

Do najważniejszych międzynarodowych spotkań dotyczących edukacji ekologicznej należały:

1. Konferencja Narodów Zjednoczonych „Człowiek i Środowisko”, Sztokholm (1972). Uchwała z tej konferencji zwraca się do międzynarodowych agend Organizacji Narodów Zjednoczonych, a zwłaszcza Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO), aby po konsultacjach podjęły one działania w celu ustanowienia międzynarodowego programu szkolnej i pozaszkolnej edukacji środowiskowej. Celem takiej edukacji powinno być nauczanie, jak za pomocą prostych działań i dostępnych środków chronić środowisko. W 1975 roku UNESCO i UNEP (Program Ochrony Środowiska Narodów Zjed-

noczonych) przygotowały Międzynarodowy Program Edukacji Środowiskowej (IEEP).

2. Międzynarodowa konferencja na temat edukacji środowiskowej w Tbilisi (1977), zorganizowana przez UNESCO i UNEP. Głównym jej celem była wymiana doświadczeń i wytyczenie kierunków rozwoju edukacji środowiskowej na świecie. Podczas konferencji powstała „Deklaracja Tbiliska”, mówiąca o zakresie, formach, strukturach oraz potrzebach prowadzenia edukacji ekologicznej na wszystkich poziomach kształcenia.
3. Międzynarodowy Kongres UNESCO - UNEP, zorganizowany w 1978 roku w Moskwie, którego celem było opracowanie wytycznych międzynarodowej strategii, obejmującej działania w zakresie wychowania i kształcenia środowiskowego na lata dziewięćdziesiąte.
4. Konferencja Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro (1992). Podczas tej konferencji opracowana została m.in. „Deklaracja z Rio” oraz Agenda 21, w których wiele miejsca poświęcono edukacji ekologicznej. Podkreślono, że należy dążyć do przygotowania odpowiednich programów kształcenia i zapewnić właściwe pomoce dydaktyczne (z wykorzystaniem środków audiowizualnych), rozwijać współpracę ośrodków kształcenia ze środkami masowego przekazu, przygotować odpowiednie programy wychowawcze dla dzieci i młodzieży, obejmujące zagadnienia ochrony środowiska i ekorozwoju. Podkreślono wagę wymiany informacji i współpracy naukowo-technicznej. W Agendzie 21 (rozdział 36 pkt. 36.5. b) zapisano: *w najbliższych trzech latach rządy państw powinny starać się znowelizować lub opracować nowe strategie działań, które miałyby na celu wzajemną integrację problemów związanych z ochroną środowiska i rozwojem, tj. zagadnień, które byłyby uwzględniane w programach nauczania wszystkich przedmiotów na wszystkich poziomach systemu kształcenia; działania te powinny być realizowane przy współpracy wszystkich grup społecznych; strategie powinny określać politykę i zakres działania, potrzeby i koszty, środki i plany związane z ich wdrożeniem, oceną i analizą...* (aneks IV).
5. Konferencja zorganizowana przez IUCN (Światową Unię Ochrony Przyrody) i UNESCO w Gland (Szwajcaria), w listopadzie 1994 roku, która poświęcona była ocenie stanu prac nad strategiami edukacji ekologicznej w krajach europejskich.
6. Konferencja zorganizowana przez UNESCO w czerwcu 1995 roku w Atenach na temat „Edukacja ekologiczna na rzecz zrównoważonego rozwoju”. Podczas konferencji wyraźnie podkreślono potrzebę zmiany kierunku prowadzenia edukacji ekologicznej. Z uwagi na to, że właściwym celem edukacji ekologicznej jest zrównoważony rozwój, uznano za konieczne powiązanie spraw dotyczących człowieka, społeczeństwa, środowiska i ekonomii.
7. Konferencja zorganizowana przez UNESCO oraz Komisję Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju ONZ w Pruhonicach (Czechy) w listopadzie 1995 roku na temat „Edukacja i świadomość społeczna na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju”. Podczas konferencji określono najskuteczniejsze dla osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju kierunki prowadzenia edukacji ekologicznej.
8. IV Sesja Komisji Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju ONZ (kwiecień/maj 1996). Podczas Sesji dokonano przeglądu osiągnięć i działań podejmowanych na poziomie międzynarodowym i krajowym na rzecz podnoszenia świadomości ekologicznej.
9. Konferencja w Aarhus (Dania) w czerwcu 1998 r., w trakcie której delegacja polska podpisała Konwencję o Dostępie do Informacji o Stanie Środowiska.

Nasz kraj aktywnie uczestniczy w przygotowaniach do kolejnych międzynarodowych konferencji i spotkań, których efekty mogą stać się źródłem inspiracji do dalszego do-

skonalenia zapisów Strategii i realizacji zadań wynikających z Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej.

3. NARODOWA STRATEGIA EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

Realizując zalecenia Agendy 21 Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podpisały porozumienie o współpracy w zakresie edukacji ekologicznej (kwiecień 1995). Głównym punktem tego porozumienia był zapis dotyczący rozpoczęcia prac nad wspólnym przygotowaniem Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej. Obydwa Ministerstwa przy wsparciu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, z udziałem przedstawicieli brytyjskiego Environmental Know How Fund zorganizowały w Miedzeszynie konferencję (maj - czerwiec 1995) z udziałem kilkudziesięciu osób reprezentujących instytucje, organizacje i środowiska zajmujące się edukacją ekologiczną w Polsce. Utworzono 6 grup roboczych: ministerstwa i urzędy centralne, szkoły wyższe, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, organizacje pozarządowe, media, władze lokalne. Każda z grup określiła własne zadania oraz przedstawiła oczekiwania względem pozostałych środowisk.

W trakcie konferencji powołano również zespół redakcyjny, którego zadaniem było opracowanie wstępnego tekstu Strategii. W czerwcu 1995 roku przygotowana została pierwsza jej wersja, którą rozesłano do uczestników Konferencji z prośbą o uwagi i komentarze. Po ich uwzględnieniu powstała druga, poprawiona wersja tekstu, którą poddano szerokiej konsultacji społecznej wśród podmiotów zainteresowanych tą problematyką. Ponadto tekst dokumentu opublikowano w wielu czasopismach ekologicznych oraz zorganizowano szereg konferencji w środowiskach lokalnych, poświęconych Strategii.

W 1996 roku zbierano i analizowano zgłaszane z całego kraju komentarze i uwagi, które pozwoliły zespołowi redakcyjnemu nadać niniejszemu dokumentowi ostateczny kształt. W 1997 roku Strategia została przyjęta przez ministrów Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz Edukacji Narodowej, zaś w 1998 roku była przedmiotem obrad Sejmowej i Senackiej Komisji Ochrony Środowiska, które zaakceptowały zawarte w niej treści. W 1999 i w 2000 roku podjęto prace nad uaktualnieniem dokumentu oraz dostosowaniem go do nowych warunków związanych z wprowadzeniem kolejnych reform w Polsce.

Strategia Edukacji Ekologicznej została przygotowana jako dokument, który identyfikuje i hierarchizuje główne cele edukacji środowiskowej, wskazując jednocześnie możliwości ich realizacji. Należy oczekiwać, iż Narodowy Program Edukacji Ekologicznej, będący programem wykonawczym dla Strategii, wskaże zadania edukacyjne oraz podmioty odpowiedzialne za ich realizację.

4. CELE NARODOWEJ STRATEGII EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

Cele zawarte w Strategii dotyczą najważniejszych kwestii i obszarów działania. Zostaną one przełożone na konkretne zadania zawarte w Narodowym Programie Edukacji Ekologicznej oraz programy lokalne mogące służyć szybkiej realizacji zadań edukacyjnych promujących ideę ekorozwoju przez poszczególne podmioty realizujące projekty edukacyjne.

Podstawowe cele Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej są następujące:

1. Upowszechnianie idei ekorozwoju we wszystkich sferach życia, uwzględniając również pracę i wypoczynek człowieka, czyli objęcie permanentną edukacją ekologiczną wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Wdrożenie edukacji ekologicznej jako edukacji interdyscyplinarnej na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej.

3. Tworzenie wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów edukacji ekologicznej, stanowiących rozwinięcie Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej, a ujmujących propozycje wnoszone przez poszczególne podmioty realizujące projekty edukacyjne dla lokalnej społeczności.
4. Promowanie dobrych doświadczeń z zakresu metodyki edukacji ekologicznej.

II. ORGANIZACJA EDUKACJI EKOLOGICZNEJ W POLSCE

1. EDUKACJA EKOLOGICZNA W FORMALNYM SYSTEMIE KSZTAŁCENIA

1.1. Wychowanie przedszkolne

Przedszkola są w Polsce ważnym ogniwem wspierającym rodziców w kształtowaniu osobowości dziecka. Istotne miejsce w tym procesie powinno zajmować wychowanie ekologiczne.

Celem wychowania przedszkolnego w sferze kształtowania świadomości ekologicznej jest przede wszystkim:

1. Wyzwalanie chęci oraz kreowanie umiejętności obserwowania środowiska naturalnego.
2. Kształtowanie wrażliwości zarówno na piękno jak i na szkody w środowisku.
3. Uczenie szacunku dla innych istot.
4. Oddziaływanie na styl życia i świadomość ekologiczną rodziców.
5. Kształtowanie nawyków i zachowań proekologicznych w życiu codziennym.

Dla realizacji tych celów należy:

- Rozszerzyć i pogłębić program studiów dla wychowawców przedszkolnych, uwzględniając specyficzne potrzeby edukacji ekologicznej wśród przedszkolaków.
- Zapewnić dostęp do atrakcyjnych pomocy dydaktycznych i zabawek.
- Zwiększyć liczbę programów radiowych i telewizyjnych, zawierających treści ekologiczne, adresowanych do najmłodszych.

1.2. Szkoły podstawowe i ponadpodstawowe

Proces reformowania systemu szkolnictwa (reforma strukturalna i programowa objęła szkoły podstawowe i gimnazja) stwarza możliwość nadania edukacji ekologicznej należnej jej rangi w działalności dydaktyczno-wychowawczej każdej szkoły. Wynika to między innymi z następujących przesłanek:

- Wprowadzono obowiązek szkolny do 18 roku życia.
- Zwiększona została samodzielność dyrektorów szkół w doborze i kształtowaniu programów nauczania.
- Gimnazja w gminach oraz licea w powiatach mają szansę stać się centrami pracy dydaktyczno-wychowawczej angażującej całą lokalną społeczność.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 15.02.1999 r., (Dz.U. nr 14/99), w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego określa podstawowe zadania szkoły, wśród których znajdują się m. in.:

1. W zakresie nauczania: „rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych)”.
2. W zakresie umiejętności: „efektywne współdziałanie w zespole i pracy w grupie, budowanie więzi międzyludzkich, podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji, skutecznego działania na gruncie zachowania obowiązujących norm”.
3. W pracy wychowawczej nauczyciele, wspierając w tym zakresie obowiązki rodziców, powinni zmierzać do tego, aby uczniowie „stawali się coraz bardziej samodzielni w dążeniu do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, godząc umiejętnie dążenie do dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialnością za siebie z odpowiedzialnością za innych, wolność własną z wolnością innych; oraz, aby uczniowie uczyli się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego.”

Rozporządzenie zakłada, iż „począwszy od drugiego etapu edukacyjnego (czyli od klas IV-VI szkoły podstawowej) wprowadza się, obok przedmiotów i bloków przedmiotowych, *ścieżki edukacyjne* o charakterze wychowawczo-dydaktycznym. Jest to zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja może odbywać się w ramach nauczania różnych przedmiotów (bloków przedmiotowych) lub w postaci odrębnych zajęć. Jedną ze ścieżek jest *edukacja ekologiczna*. Dyrektor szkoły odpowiedzialny jest za uwzględnienie problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym programie nauczania. Za realizację ścieżek edukacyjnych odpowiedzialni są nauczyciele wszystkich przedmiotów, którzy do własnego programu włączają odpowiednio treści danej ścieżki”.

W podstawie programowej problematyka ekologiczna w różnym natężeniu pojawia się w wielu przedmiotach i blokach przedmiotowych - zarówno w sformułowanych tam celach edukacyjnych, jak i zadaniach szkoły, treściach kształcenia i oczekiwanych osiągnięciach uczniów.

Podstawowym zadaniem całej społeczności szkolnej - dyrekcji, nauczycieli, uczniów i ich rodziców - winno stać się wykorzystanie możliwości zawartych w podstawie programowej, w celu wyzwolenia i utrwalenia u uczniów potrzeby życia zgodnego z ideami zrównoważonego rozwoju. Można to osiągnąć m. in. przez:

- kształtowanie człowieka świadomego swej jedności ze środowiskiem przyrodniczym i społeczno-kulturowym,
- rozwijanie umiejętności obserwowania środowiska oraz gromadzenia o nim informacji,
- poznanie praw i współzależności rządzących przyrodą, a także zachodzących pomiędzy przyrodą a człowiekiem,
- kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów zgodnie z posiadaną wiedzą i przyswojonym systemem wartości,
- pobudzanie wrażliwości na piękno przyrody i ład przestrzenny,
- kształtowanie postawy szacunku dla życia i zdrowia, zarówno własnego, jak i wszystkich innych istot,
- prowadzenie aktywnych form edukacji w terenie, np. „zielone szkoły”,
- współpracę między nauczycielami w tworzeniu klimatu sprzyjającego realizacji podstawowych celów edukacji ekologicznej.

Szkoła powinna:

- inicjować i korzystać z kontaktów z władzami samorządowymi oraz innymi reprezentantami społeczności lokalnej, szkołami wyższymi, terenowymi ośrodkami edukacji ekologicznej i innymi instytucjami oraz organizacjami,
- inicjować oraz uczestniczyć w krajowych i międzynarodowych programach edukacji ekologicznej,

- stale podejmować i rozszerzać zakres praktycznych działań na rzecz ochrony środowiska w szkole i jej otoczeniu,
- eksponować pozytywną rolę dzieci w edukacji ekologicznej dorosłych,
- prowadzić edukację ekologiczną w terenie.

1.3. Szkolnictwo wyższe

Edukacja środowiskowa w szkołach wyższych powinna polegać na:

1. Kształceniu mającym na celu wprowadzenie w problematykę środowiskową przyszłych absolwentów wszystkich szkół wyższych. Zakres tego kształcenia, jego formy i obligatoryjność należy traktować w sposób zróżnicowany.
2. Przygotowywaniu specjalistów do pracy zawodowej w zakresie ochrony środowiska.
3. Organizowaniu studiów podyplomowych uzupełniających wiedzę w zakresie ochrony środowiska.
4. Kształceniu na poziomie wyższym na studiach bezzawodowych, uniwersalnych - tzw. europejskich.
5. Prowadzeniu nieformalnej edukacji ekologicznej przez organizowanie otwartych uniwersytetów i wykładów.

Dla realizacji powyższych celów niezbędne są następujące działania:

- Edukacja środowiskowa w szkołach wyższych powinna przekazywać podstawową wiedzę z zakresu nauk przyrodniczych, ekonomiczno-technicznych i humanistycznych oraz kształtować postawy przyjazne środowisku.

W dalszym ciągu mało jest studiów dostarczających kompleksowej wiedzy, od uwarunkowań przyrodniczych poczynając, poprzez zespół kontekstów społecznych, a na znajomości technologii i technik stosowanych w ochronie środowiska kończąc. W konsekwencji część absolwentów jest dobrze zorientowana w zagadnieniach przyrodniczych uwarunkowań ochrony środowiska, ale nie rozumie uwarunkowań technicznych, społecznych i ekonomicznych; prowadzi to niekiedy do zajmowania ekstremalnych postaw „ochroniarskich”, negujących wręcz potrzebę rozwoju gospodarczego. Z drugiej strony absolwenci przygotowani w zakresie „stosowania techniki” w ochronie środowiska nie doceniają uwarunkowań przyrodniczych i społecznych, nie mówiąc już o uwarunkowaniach filozoficznych. Studia kompleksowe są niezbędne jako źródło kadr nauczycielskich oraz pożądane ze względu na potrzeby podnoszenia ogólnego poziomu intelektualnego.

- Program badawczy w szkołach wyższych powinien obejmować problematykę dydaktyki i metodyki nauczania zagadnień ochrony środowiska.

W polskiej tradycji oświatowej dominują „podające” metody nauczania. Należy rozwijać i promować szczególnie przydatne w sferze edukacji ekologicznej metody interaktywne. Wymaga to większego zainteresowania metodyką edukacji ekologicznej na kierunkach pedagogicznych, ale też psychologicznych, socjologicznych i przyrodniczych. Należy również rozwijać metodologię badań nad stanem i zmianami świadomości ekologicznej różnych grup społecznych.

- Uczelnie powinny być miejscem organizacji studiów podyplomowych i kursów dla nauczycieli, pracowników administracji, dziennikarzy, a także dla innych osób odpowiedzialnych i zainteresowanych problematyką środowiskową.
- Uczelnie powinny wydawać oraz promować podręczniki i skrypty traktujące szeroko o problematyce ochrony środowiska z eksponowaniem rozwoju postrzeżanego w kategoriach społecznych, ekonomicznych i kulturowych.

Na polskim rynku wydawniczym pojawia się znaczna liczba tytułów dotyczących podstaw ochrony środowiska. Są to jednak wydawnictwa niskonakładowe i zazwyczaj bardzo specjalistyczne. Procedurę wylaniania najlepszych publikacji z zakresu edukacji ekologicznej należałoby uczynić trwałym elementem polityki wydawniczej.

- Niekwestionowanym obowiązkiem uczelni, a także innych instytucji naukowych powinna być popularyzacja wiedzy środowiskowej.

W wielu uczelniach i placówkach naukowo-badawczych popularyzacja nauki uznawana jest za działalność gorszego rodzaju i nie jest popierana przez władze akademickie. Z drugiej strony, jakość wydawnictw, programów telewizyjnych i radiowych budzi wiele zastrzeżeń, co wynika z tworzenia ich przez niespecjalistów, lub bezkrytycznego powielania obcych wzorców. W promowaniu idei zrównoważonego rozwoju należy wykorzystywać utrzymujący się w społeczeństwie wysoki prestiż i autorytet uczonych.

- Szkoły wyższe winny współpracować, a także obejmować opieką wszelkie organizacje, ośrodki i ruchy ekologiczne, znajdujące się w kręgu ich oddziaływania.

Środowisko akademickie należy do najbardziej niezależnych wśród różnych podmiotów zajmujących się ochroną środowiska. Z tego względu organizacje pozarządowe i nieformalne grupy o zainteresowaniach ekologicznych właśnie tu powinny szukać wsparcia merytorycznego i metodycznego. Istnieje możliwość tworzenia ad hoc regionalnych akademickich pracowni wspierających ruchy ekologiczne.

1.4. Edukacja dorosłych

W ostatnich latach obserwuje się rosnące zainteresowanie osób dorosłych zdobywaniem dodatkowej wiedzy ekologicznej w formalnym i nieformalnym systemie nauczania. Wzrasta rola uniwersytetów otwartych, studiów podyplomowych, kursów, szkoleń, a także atrakcyjnych form popularyzacji wiedzy: konkursów, promocji, wystaw itd.

Szczególą rolę w rozwijaniu edukacji ekologicznej wśród ludzi dorosłych spełniają powinny struktury samorządowe. Jest to zadanie długofalowe, które powinno zostać wpisane do lokalnych Agend 21.

Najlepszym i najszybszym sposobem podniesienia świadomości ekologicznej dorosłych jest zaangażowanie możliwie dużej liczby mieszkańców w procesy decyzyjne. Wymaga to ustanowienia „ścieżek proceduralnych” oraz szerokiego informowania społeczeństwa o przysługującym mu prawie do świadomego uczestniczenia, zgodnie z obowiązującym prawem, w podejmowaniu decyzji mających wpływ na stan środowiska.

Wśród rozległych możliwości edukacji mimowolnej, skierowanej przede wszystkim do dorosłych, znaczące miejsce należy przyznać egzekwowaniu przepisów dotyczących porządku, odpadów, gospodarki wodno-ściekowej, ochrony przed hałasem. W podobny sposób należy wykorzystywać możliwości związane z wdrażaniem i sankcjonowaniem innych europejskich standardów (np. ładu przestrzennego, oszczędności energii itp.). Konieczne jest dążenie do osiągnięcia zarówno instytucjonalnej, jak również sąsiedzkiej dezaprobaty dla wszystkich indywidualnych i zbiorowych poczynań szkodzących środowisku.

Powyższe zadania powinny zostać włączone w zakres działań wszystkich służb państwowych i samorządowych oraz być rekomendowane innym służbom (policja, służby i inspekcje sanitarne, leśne, wodne, środowiskowe, miejskie, celne, transportowe itd.).

2. STRUKTURA POZASZKOLNEJ EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

2.1. Instytucje i urzędy centralne

W najwyższych organach władzy ustawodawczej, tj. w Sejmie i Senacie Rzeczypospolitej Polskiej istnieją Komisje Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, zajmujące się również edukacją ekologiczną.

W strukturze ministerstw i urzędów centralnych edukacją ekologiczną dotychczas zajmowało się głównie Ministerstwo Edukacji Narodowej (edukacja formalna) oraz Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (edukacja nieformalna). Realizacja ustaleń z Rio de Janeiro (Agenda 21) wymaga wprowadzenia edukacji

ekologicznej do działań wszystkich urzędów centralnych, zgodnie z ich specyfiką i profilem oraz własnymi programami.

Realizacja powyższego celu wymaga następujących działań:

1. Komitet Zrównoważonego Rozwoju i Polityki Regionalnej powinien powołać Komisję Edukacji Ekologicznej, złożoną z przedstawicieli instytucji centralnych, organizacji pozarządowych, Kościołów i Związków Wyznaniowych, a także funduszy i fundacji wspomagających finansowanie edukacji ekologicznej.
2. Resorty koordynujące działania w sferze edukacji ekologicznej (MOŚZNiL oraz MEN) we współpracy z NFOŚiGW powinny doprowadzić do powołania ogólnopolskiego ośrodka informacji o edukacji ekologicznej, będącego jednostką prowadzącą profesjonalną działalność informacyjno-promocyjną w zakresie edukacji ekologicznej.
3. Ministerstwa i urzędy centralne powinny umożliwiać, w swoim zakresie działania, regularne i rzetelne informowanie społeczeństwa o stanie środowiska naturalnego oraz dostęp do niezbędnych informacji usprawniających działania edukacyjne.
4. Ministerstwa i urzędy centralne, w ramach współpracy międzynarodowej i w procesach integracyjnych z Unią Europejską powinny uwzględniać w przygotowywanych porozumieniach cele edukacji środowiskowej zgodnie ze specyfiką resortów.
5. Ważnym zadaniem dla resortów jest pilne rozpoczęcie szkoleń o wymaganiach Unii Europejskiej w zakresie zarządzania środowiskiem, standardów ekologicznych oraz efektywnych metod wdrażania idei i zasad rozwoju zrównoważonego.

2.2. Edukacja ekologiczna w województwach

Do podstawowych zadań instytucji działających na rzecz ochrony środowiska w województwie należy podejmowanie i wspieranie działań mających na celu kształtowanie świadomości ekologicznej przez:

1. Gromadzenie, opracowywanie i przekazywanie informacji o stanie środowiska.
2. Prowadzenie szkoleń zawodowych w zakresie prawa, zarządzania, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska.
3. Działalność wydawniczą oraz produkcję filmów i innych materiałów posiadających walory edukacyjne.
4. Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych.

Dla realizacji tych celów wojewódzkie służby ochrony środowiska winny:

- Podjąć działania prawne w zakresie wyraźnego przypisania obowiązków dotyczących edukacji ekologicznej do zadań administracji rządowej stopnia terenowego wraz ze wskazaniem źródeł ich finansowania.
- Opracować wojewódzkie programy edukacji ekologicznej wynikające z założeń Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz zadań Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej.
- Podjąć działania w zakresie utrzymania istniejących i racjonalnego tworzenia nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej.
- Upowszechniać informacje o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie, regionie, Polsce i na świecie.
- Wspomagać prowadzenie edukacji ekologicznej przez samorządy, lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie.
- Wspomagać istniejące oraz tworzyć nowe ośrodki edukacji ekologicznej o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym.

2.3. Edukacja ekologiczna w samorządach

Decyzje podejmowane na szczeblu lokalnym oddziałują bezpośrednio na środowisko człowieka w miejscu jego zamieszkania.

Umacnianie samorządności związane jest m.in. z odpowiedzialnością samorządu terytorialnego za sprawy ochrony środowiska i edukacji środowiskowej. Na samorządach spoczywa również obowiązek określania celów i form tej edukacji, uwzględniających specyfikę regionu, lokalną tożsamość i tradycję kulturową.

Wśród trzech ukształtowanych poziomów samorządności w Polsce, wzrastającą i szczególnie ważną rolę należy przypisać powiatom. Tam lokalne inicjatywy obywatelskie powinny zetknąć się z programami krajowymi i europejskimi.

W tym celu organy samorządowe powinny:

- Współdziałać, przy opracowywaniu i realizacji lokalnych programów edukacji ekologicznej, wynikających z Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz lokalnej Agendy 21, z organizacjami, instytucjami, Kościołami i Związkami Wyznaniowymi, zakładami pracy, przedstawicielami społeczności lokalnych.
- Utrzymywać ścisłą współpracę ze szkołami, zapewniając im warunki do prowadzenia edukacji ekologicznej.
- Zapewnić społeczeństwu dostęp do niezbędnych informacji przydatnych w procesie podejmowania decyzji dotyczących zarządzania środowiskiem.

2.4. Administracja terenów cennych pod względem przyrodniczym

W Polsce zachowało się wiele obszarów o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych. Są wśród nich m.in. parki narodowe i krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu. Wyróżniają się one ogromnym bogactwem zasobów przyrodniczych oraz dysponują znacznym potencjałem organizacyjnym, który może i powinien stać się podstawą edukacji ekologicznej.

W wielu przypadkach edukacja ekologiczna na tych terenach nabrała charakteru instytucjonalnego i ma szeroki zakres dzięki porozumieniom pomiędzy zarządami parków a kuratoriami oświaty, wojewódzkimi ośrodkami metodycznymi i regionalnymi centrami (ośrodkami) edukacji ekologicznej.

Edukacja ekologiczna powinna być również rozwijana i prowadzona na terenie Leśnych Kompleksów Promocyjnych, ogrodów botanicznych, arboretów, ogrodów pałacowych, parków dworskich i innych tego typu obiektów.

Dla rozwoju tej działalności należy:

- Prowadzić działania w zakresie edukacji ekologicznej na wszystkich obszarach cennych przyrodniczo, obejmując nimi również społeczności lokalne.
- Oferowane formy edukacji ekologicznej dostosować do potrzeb i możliwości grup wiekowych i zawodowych.
- Sukcesywnie rozszerzać działalność edukacyjną i informacyjno-wydawniczą.

2.5. Organizatorzy wypoczynku i turystyki

Turystyka i wypoczynek wpływają na rozwój psychofizyczny człowieka oraz w dużym stopniu decydują o jego stosunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego. Niewłaściwie organizowana masowa turystyka i rekreacja negatywnie oddziałuje na środowisko.

Konieczne jest zatem objęcie edukacją ekologiczną zarówno organizatorów turystyki i wypoczynku, jak i osób korzystających z tych usług. Organizatorzy turystyki na obszarach chronionych oraz organizacje zajmujące się eko- i agroturystyką stanowią grupę żywo zainteresowaną promocją idei proekologicznych. Edukacja i informacja o środowisku powinny również obejmować ludność mieszkającą na tych terenach.

Dla realizacji powyższych celów niezbędne są następujące działania:

1. Tematyka proekologiczna powinna być obligatoryjnie włączona do programów nauczania w szkołach i uczelniach kształcących na potrzeby turystyki.
2. Niezbędna jest promocja szkoleń dla instruktorów, strażników i opiekunów przyrody.
3. Elementy edukacji ekologicznej powinny stanowić integralną część krajowych i regionalnych programów rozwoju turystyki.

2.6. Organizacje społeczne

Organizacje społeczne, w tym te działające na rzecz ochrony środowiska, mają zróżnicowany zakres i formy działania, a także różnorodne powiązania ze sferą polityki, ekonomii i kultury.

Działania pozarządowych organizacji ekologicznych polegają najczęściej na:

- Kształtowaniu świadomości ekologicznej osób zaangażowanych w działania społeczne.
- Przybliżaniu społeczeństwu istoty i znaczenia problemów ekologicznych.
- Wpływie na osoby i instytucje odpowiedzialne za podejmowanie decyzji dotyczących zarządzania środowiskiem.
- Propagowaniu humanistycznego i kulturowego wzorca ekologii.

W wielu organizacjach edukacja ta przekracza ramy „standardowej” edukacji środowiskowej. Pojawiają się w niej elementy religijne, filozoficzne, etyczne, zdrowotne, społeczne, polityczne, prawne i ekonomiczne.

Dla pogłębienia roli i znaczenia tych organizacji w sferze edukacji ekologicznej należy dążyć, aby:

- Podstawowe założenia programowe społecznych organizacji ekologicznych dotyczące edukacji środowiskowej były zgodne z kierunkami Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.
- Programy edukacji ekologicznej organizacji społecznych współrealizujących Narodowy Program Edukacji Ekologicznej uwzględniały bieżące potrzeby społeczności lokalnej i wpływały na integrację działań środowiskowych.
- Jednym z priorytetowych zadań społecznych organizacji ekologicznych było pozyskiwanie, gromadzenie i udostępnianie rzetelnych informacji niezbędnych do podnoszenia świadomości i aktywnego działania na rzecz środowiska.
- Wzrastającą rolę w dziele edukacji ekologicznej zajmowały formalne i nieformalne grupy lokalne, wspierające przestrzenny ład, tożsamość kulturową i jej spuściznę, prezentujące rozwiązania oryginalne, specyficzne dla danego regionu, zgodne z zasadami ekorozwoju.

2.7. Kościoły i Związki Wyznaniowe

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju prowadzi do trwałych zmian w świadomości społeczeństwa, jeżeli uwzględni wartości religijne i kulturowe. Wzrasta zainteresowanie Kościołów i Związków Wyznaniowych kształtowaniem świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Wyraża się to m.in. przez:

- Organizowanie spotkań, seminariów i konferencji.
- Wydawanie książek, broszur, materiałów pomocniczych dla księży, katechetów i wiernych.
- Publikowanie artykułów w prasie religijnej.
- Emisje audycji radiowych i programów telewizyjnych.
- Homilie, odezwy i listy pasterskie.
- Formalne studia i działalność wyznaniowych ośrodków edukacji ekologicznej.

Efektywność tych działań zależy będzie od:

- Podejmowania w nauce społecznej Kościołów i Związków Wyznaniowych treści nawiązujących do przesłania zawartego w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.
- Budzenia świadomości ekologicznej wiernych poprzez nauczanie, homilie, katechezy, ale także w praktycznym zarządzaniu środowiskiem na terenach własności kościelnych.
- Współpracy Kościołów i Związków Wyznaniowych z instytucjami i organizacjami działającymi w sferze edukacji ekologicznej.
- Nawiązanie bliższej współpracy między Kościołami chrześcijańskimi a proekologicznymi organizacjami religijnymi w Europie.

2.8. Edukacja ekologiczna w miejscu pracy

Zdecydowana większość osób czynnych zawodowo ma bezpośredni wpływ na stan środowiska. Wynika to z mniej lub bardziej świadomych decyzji podejmowanych na każdym stanowisku pracy. Realizacja idei zrównoważonego rozwoju w znacznej mierze zależy jest zatem od konkretnych działań podejmowanych w zakładach pracy.

Nowym i ważnym wyzwaniem dla edukacji jest zmieniająca się pozycja polskiego rolnictwa i wsi w procesie integracji z UE. Przemiany te nie mogą odbywać się bez zwiększenia świadomości ekologicznej rolników i bez zachowania dobrych tradycji przyjaznego dla środowiska rolnictwa polskiego.

Skuteczność tych działań wymaga spełnienia następujących warunków:

- Wiedza o ochronie środowiska w miejscu pracy powinna być upowszechniana przez kierownictwo zakładów, specjalistyczne służby pracownicze i związki zawodowe, włączając w to programy doskonalenia zawodowego kadry oraz elementy edukacji środowiskowej związanej ze specyfiką prowadzonej działalności.
- W programach szkoleniowych Państwowej Inspekcji Pracy i jej służb powinny być uwzględnione cele Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.
- W ramach szkoleń BHP należy podejmować tematykę skutków oddziaływania zakładu pracy na lokalne środowisko i zdrowie człowieka.
- We wszelkich działaniach promocyjnych należy lansować technologie i rozwiązania przyjazne środowisku.
- Organizacje i instytucje wspomagające rolnictwo i wieś powinny promować działania sprzyjające zachowaniu różnorodności biologicznej terenów użytkowanych rolniczo.

2.9. Edukacja ekologiczna w rodzinie

Rodzina jest podstawową komórką społeczną kształtującą osobowość i postawy człowieka. W Polsce wciąż wyjątkowa rola i siła oddziaływania rodziny mogą okazać się niezwykle pomocne w prowadzeniu skutecznej edukacji ekologicznej. W rodzinie kształtują się pierwsze wyobrażenia o świecie, wymieniane są poglądy i doświadczenia. Rodzina powinna być miejscem, w którym stosuje się, sprawdza i koryguje wiedzę z zakresu ochrony środowiska, nabytą przez wszystkich jej członków.

W związku z tym:

- Narodowy Program Edukacji Ekologicznej powinien zawierać komplementarny zestaw zadań realizowanych przez różne podmioty na rzecz edukacji ekologicznej w rodzinie.
- Wśród zadań na rzecz edukacji w rodzinie należy uwzględnić działania dotyczące:
  - kształtowania odpowiedzialności za własne życie i stan środowiska,
  - lansowania postaw przyjaznych wobec środowiska przyrodniczego, społecznego i kulturowego,

- uświadamiania powinności i poczucia odpowiedzialności rodziny wobec następnych jej pokoleń.
- Edukacja ekologiczna w rodzinie powinna promować nowe style życia z uwzględnieniem roli rekreacji, turystyki i wypoczynku przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska naturalnego.
- Edukacja ekologiczna w rodzinie powinna sprostać potrzebom ludzi specjalnej troski.

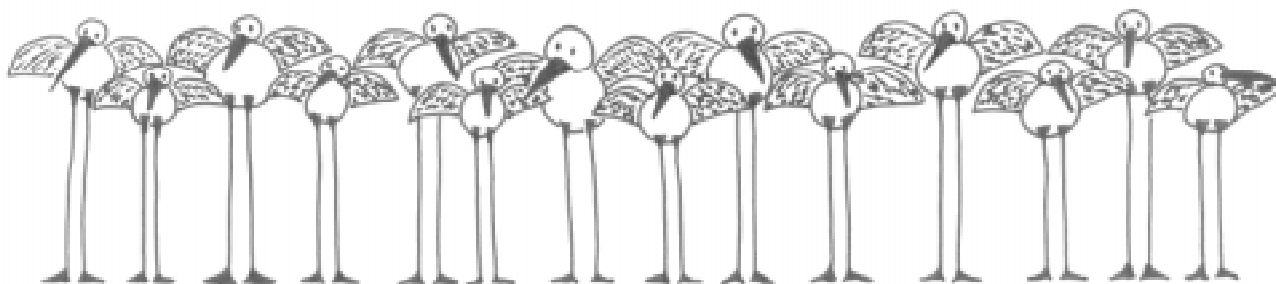
2.10. Środki masowego przekazu

Badania świadomości społecznej wykazują, iż media mają bardzo duży wpływ na poziom wiedzy o stanie środowiska naturalnego. Najczęściej wskazywanym źródłem informacji o problemach ochrony środowiska jest telewizja, radio oraz prasa. Należy oczekiwać, że wzrastać będzie rola mediów lokalnych w procesie informowania i edukowania społeczeństwa.

Istnieje ścisła współzależność między stanem wiedzy społeczeństwa a sposobem ukazywania problemów ekologicznych w mediach. Sposób przekazywania informacji w mediach stopniowo się zmienia. Coraz większego znaczenia nabierają tematyczne programy publicystyczne i filmy popularnonaukowe o tematyce środowiskowej oraz tzw. reklama społeczna promująca działania przyjazne środowisku.

W związku z powyższym, środki masowego przekazu powinny:

- W sposób rzetelny, bez poszukiwania sensacji, przedstawiać stan środowiska naturalnego i prezentować pozytywne przykłady działań podejmowanych na rzecz jego ochrony, pokazując również skutki (w tym finansowe) zamierzonych i niezamierzonych działań prowadzonych w środowisku.
- Promować style życia i zachowania przyjazne środowisku.
- Nawiązać bliską współpracę z instytucjami i organizacjami zajmującymi się ochroną środowiska w celu zdobywania i gromadzenia informacji oraz korzystania z prowadzonych przez nie działań.
- Dążyć do odkomercjalizowania mediów w zakresie upowszechniania wiedzy o środowisku.
- Ograniczać lansowanie cywilizacji konsumpcyjnej.

III. UWARUNKOWANIA REALIZACJI NARODOWEJ STRATEGII EDUKACJI EKOLOGICZNEJ

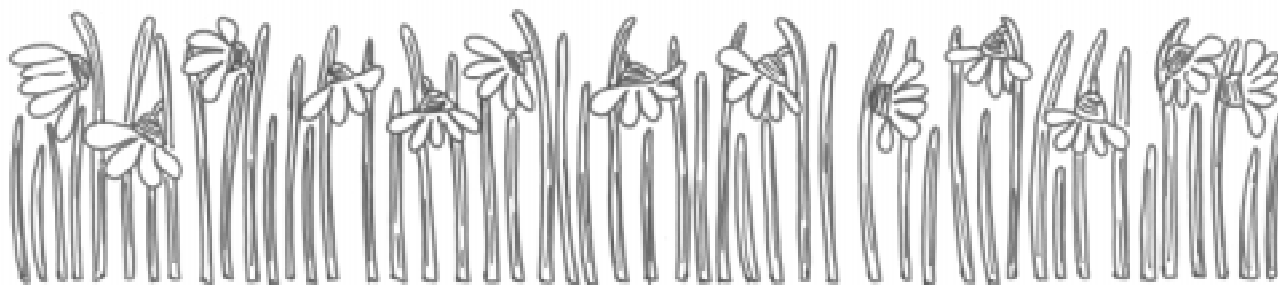
Podstawowym warunkiem realizacji Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej jest powszechna akceptacja zawartego w niej przesłania oraz głównych celów.

Skuteczną realizację zapisów Strategii umożliwi:

1. Przyjęcie Strategii jako dokumentu określającego kierunki rozwoju edukacji ekologicznej w Polsce przez odpowiednie władze państwowe.
2. Rozpowszechnienie i promocja treści zawartych w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.
3. Zapewnienie środków finansowych niezbędnych do przygotowania i wdrożenia Narodowego oraz regionalnych i branżowych programów edukacji ekologicznej.
4. Powołanie przy Komitecie Zrównoważonego Rozwoju i Polityki Regionalnej Komisji Edukacji Ekologicznej. Do jej zadań należeć będzie m.in.: stymulowanie działań sprzyjających realizacji Strategii, regularne przygotowywanie raportów, dokonywanie kompleksowej oceny i wskazywanie sposobów uaktualniania Strategii.
5. Utworzenie ogólnopolskiego ośrodka informacji o edukacji ekologicznej, będącego jednostką prowadzącą profesjonalną działalność informacyjno-promocyjną w zakresie edukacji ekologicznej.

*...do tych, którym powierzona została odpowiedzialność za ten kraj (...),
aby nie zapomnieli o obowiązku chronienia go przed ekologicznym zniszczeniem...*

Ojciec Święty Jan Paweł II
Zamość, 12 czerwca 1999 r.

ANEKS

EDUKACJA EKOLOGICZNA W POLSKICH UREGULOWANIACH PRAWNYCH ORAZ OFICJALNYCH DOKUMENTACH PAŃSTWOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH

I. USTAWY

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 74

1. Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.
2. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.
3. Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.
4. Władze publiczne wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.

Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska

Rozdział 2. Tworzenie warunków ochrony środowiska

Art. 10.1. Szkoły wyższe, placówki naukowe, instytuty naukowo-badawcze oraz jednostki organizacyjne prowadzące działalność naukowo-badawczą uczestniczące w tworzeniu warunków ochrony środowiska w szczególności przez prowadzenie badań naukowych w ścisłym związku z potrzebami ochrony środowiska, podejmowanie badań i doświadczeń dotyczących technologii produkcji i wyrobów przemysłowych nie szkodzących środowisku, współdziałanie w rozwoju postępu technicznego, z uwzględnieniem potrzeb środowiska, popularyzację krajowych i zagranicznych zdobyczy nauki i techniki w dziedzinie ochrony środowiska oraz ich praktycznego zastosowania.

Art. 10.2. Organy i instytucje koordynujące oraz kierujące działalnością badawczą i naukowo-badawczą a także szkoły wyższe, placówki naukowe i naukowo-badawcze, obejmujące swym zakresem działania dziedziny nauki lub dyscypliny naukowe wiążące się z zagadnieniami ochrony środowiska, są obowiązane uwzględnić w ustalonych programach oraz w swej działalności badania dotyczące tych zagadnień i badania te rozwijać.

Art. 11.1. Szkoły wszystkich stopni są zobowiązane uwzględniać problematykę ochrony środowiska w działalności dydaktyczno-wychowawczej, obejmując ją programami nauczania.

Art. 11.2. Obowiązek, o którym mowa w ust. I, dotyczy również jednostek prowadzących kursy mające na celu podnoszenie kwalifikacji pracowników.

Art. 12. Środki masowego przekazu są obowiązane kształtować właściwy stosunek społeczeństwa do ochrony środowiska oraz popularyzować zasady tej ochrony w publikacjach i audycjach.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty

Rozdział 1. Przepisy ogólne.

Art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności:

11. upowszechnienie wiedzy ekologicznej wśród dzieci i młodzieży oraz kształtowanie właściwych postaw wobec problemów ochrony środowiska

Ustawa z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Art. 3. Ochrona przyrody jest obowiązkiem każdego obywatela, organów państwowych oraz samorządu terytorialnego, a także jednostek organizacyjnych oraz osób prawnych i fizycznych prowadzących działalność wpływającą na przyrodę.

Art. 5.1. Popularyzowanie ochrony przyrody jest obowiązkiem organów państwowych oraz samorządu terytorialnego, instytucji naukowych i oświatowych, a także publicznych środków masowego przekazu.

Art. 5.2. Szkoły wszystkich stopni są obowiązane objąć programami nauczania zagadnienia ochrony przyrody.

II. DOKUMENTY PAŃSTWOWE

Polityka Ekologiczna Państwa z maja 1991 r.

Uznaje się, że edukacja środowiskowa powinna być realizowana nie tylko poprzez zinstytucjonalizowane wprowadzenie kolejnych przedmiotów do programów nauczania. Polityka ekologiczna państwa w tym zakresie będzie znajdowała również wyraz w popieraniu niekonwencjonalnych a efektywnych działań edukacyjno-informacyjnych, adresowanych do poszczególnych środowisk. Przyjmuje się, iż jest to jeden z najsuku-

teczniejszych sposobów inwestowania w zmiany świadomości ekologicznej społeczeństwa. Zmiany te zaś są traktowane jako podstawa powodzenia i akceptacji społecznej przemian ukierunkowanych na ekorozwój.

Głównym celem edukacji środowiskowej będzie zmiana postaw społeczeństwa wobec środowiska otaczającego człowieka, poprzez wytworzenie właściwych relacji: człowiek - przyroda - środowisko oraz podnoszenie poziomu jego świadomości w tym zakresie.

Nadrzędny cel realizowany będzie poprzez systematyzowanie i wzbogacanie wiedzy na temat: relacji człowiek-przyroda-środowisko, funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz zagrożeń stwarzanych przez działalność jednostek, grup społecznych, podmiotów gospodarczych i daleko idących skutków tych działań. Propagowane formy zachowań powinny być zdominowane informacjami na temat możliwości uniknięcia takich zagrożeń oraz sposobów zabezpieczania się przed ich negatywnym oddziaływaniem.

Istotną formą kształtowania postawy proekologicznej powinno być rozwijanie wrażliwości na problemy środowiska i jego ochrony oraz stymulowanie pozytywnych działań na jego rzecz. Edukacja środowiskowa powinna być jedną z form procesu wychowawczego. Pozytywny i odpowiedzialny stosunek do przyrody powinien stać się (trwałym) elementem systemu wartości każdego człowieka.

Rozwinięty zostanie program edukacji środowiskowej adresowany do szerokich kręgów społeczeństwa, wykorzystujący różne metody i środki oddziaływania.

W zakresie edukacji formalnej:

- będzie tworzony system edukacji ekologicznej na wszystkich poziomach kształcenia w różnych typach szkół poprzez nasycenie treściami ekologicznymi programów nauczania wszystkich przedmiotów obowiązkowych i sukcesywne tworzenie sieci nauczania fakultatywnego;
- wspierane będą merytorycznie oraz finansowo, ze środków funduszy celowych, szkoły o profilu ekologicznym, posiadające własne programy autorskie oraz programy pomaturalne i policealne, kształcące specjalistów w zakresie ochrony środowiska;
- prowadzone będzie doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie ochrony środowiska poprzez współdziałanie i wspieranie różnych form tego kształcenia.

W zakresie edukacji nieformalnej:

- współdziałanie z instytucjami i organizacjami zajmującymi się edukacją środowiskową;
- współpracę w tym zakresie z organizacjami zagranicznymi;
- współpracę z pozarządowymi organizacjami ekologicznymi pod kątem ustalania form i kierunków działania w podnoszeniu świadomości i aktywizacji społeczeństwa na rzecz ochrony środowiska oraz wspieranie ich działań;
- wspieranie inicjatyw na rzecz rozwijania świadomości ekologicznej, poprzez organizację i współudział w ekologicznych konferencjach naukowych, seminariach, szkoleniach, kursach, olimpiadach, konkursach i imprezach artystycznych propagujących treści z zakresu ekologii i ochrony środowiska;
- prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie ochrony środowiska poprzez współdziałanie i wspieranie (merytoryczne, organizacyjne i finansowe) różnych form tego kształcenia;
- inicjowanie, we współpracy z różnymi resortami, wojewodami i organami gmin, doskonalenia zawodowego kadry specjalistycznej (także pracowników administracji rządowej i samorządowej oraz dziennikarzy) w zakresie ochrony środowiska w kraju i za granicą;
- koordynowanie szkoleń pod kątem merytorycznego ich przygotowania oraz współdziałanie z ośrodkami szkoleniowymi;

- rozwijanie bazy edukacji środowiskowej w oparciu o sieć centrów terenowych (m.in. w parkach narodowych) wyposażonych w specjalistyczną literaturę, podręczniki, filmy i inne pomoce dydaktyczne zapewniające bezpośredni kontakt z zagadnieniami ekologii i ochrony środowiska;
- udział w realizacji i programowaniu filmów dokumentalnych, programów, widowisk, audycji radiowych i materiałów propagandowych o tematyce ekologicznej we współpracy z TVP, radiem, prasą (codzienną i specjalistyczną, wytwórniami filmowymi, agencjami artystycznymi, redakcjami i wydawnictwami (także prywatnymi);
- podejmowanie działań zmierzających do współpracy z Kościołami i Związkami Wyznaniowymi w zakresie kształtowania postaw proekologicznych;
- podejmowanie działań organizacyjnych zmierzających do usprawnienia i upowszechnienia edukacji środowiskowej poprzez powołanie Krajowego Centrum Edukacji Ekologicznej, które ma spełniać funkcję informacyjną, inicjatorską i koordynacyjną.

Druga Polityka Ekologiczna Państwa z czerwca 2000 r.

Rozdział III. Cele polityki ekologicznej w zakresie jakości środowiska

3.7. Różnorodność biologiczna i krajobrazowa

112. Działania mające na celu ochronę różnorodności biologicznej na poziomie krajowym powinny zmierzać do **poprawy ochrony naturalnego dziedzictwa** przez: (...)

- propagowanie wiedzy ekologicznej, zagadnień ochrony ekosystemów, naturalnych siedlisk i gatunków, ochrony krajobrazu, kształtowanie norm zachowań sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej,
- zainteresowanie i włączenie w działania na rzecz ochrony przyrody całego społeczeństwa i poszczególnych grup społecznych,
- przygotowanie odpowiednich programów edukacyjnych i stworzenie możliwości ich wdrożenia, (...)

114. Konkretnie działania podejmowane na różnych szczeblach i w różnych resortach w perspektywie **średniookresowej** (do 2010 r.) powinny obejmować: (...)

c) w dziedzinie edukacji:

- działania na rzecz wzrostu świadomości ekologicznej i kształtowania opinii społeczeństwa oraz władz szczebla lokalnego; promowanie zagadnień różnorodności biologicznej poprzez krajowe i lokalne szkolenia i kampanie informacyjne, poprawa komunikacji społecznej w zakresie zrozumienia celów i skutków ochrony różnorodności biologicznej,
- propagowanie umiarkowanego użytkowania zasobów biologicznych i praktyk oszczędnego i rozsądnego gospodarowania, tak by nie niszczyć zasobów przyrody ponad niezbędne potrzeby zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju, wskazywanie na lokalne korzyści z zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- prowadzenie wymiany informacji z zakresu ochrony różnorodności biologicznej i międzynarodowej współpracy naukowej.

Rozdział IV. Narzędzia i instrumenty polityki ekologicznej

4.6. Dostęp do informacji, udział społeczeństwa, edukacja ekologiczna

163. Wspierane będą, w tym również finansowo, pozarządowe organizacje ekologiczne prowadzące nastawioną na promowanie ochrony środowiska działalność edukacyjną

cyjną, informacyjną lub konsultancką dla społeczeństwa, a także organizacje współdziałające w kontroli i egzekwowaniu wymagań ochrony środowiska oraz upowszechniające system zarządzania środowiskowego. Zorganizowana zostanie działalność promocyjna i szkoleniowa dotycząca problematyki udostępniania i upowszechniania informacji oraz udziału społeczeństwa w ochronie środowiska. W szczególności będzie miała miejsce dalsza intensyfikacja działań wynikających z „Narodowej strategii edukacji ekologicznej” oraz jej programu wykonawczego.

III. POROZUMIENIA MIĘDZYRESORTOWE

Porozumienie Ministrów: Edukacji Narodowej oraz Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 19 kwietnia 1995 r.

Wyrażamy zgodne stanowisko, że należy opracować i wdrożyć narodową strategię edukacji ekologicznej. Obydwa ministerstwa będą pełnić rolę koordynatora tego zadania. Prace w tym zakresie będą wykonane w najbliższych 2 - 3 latach.

Minister Edukacji Narodowej zapewni tok formalno-prawny opracowania i wdrożenia w szkołach nowych rozwiązań gwarantujących skuteczną realizację podstawowych celów edukacji ekologicznej.

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa zobowiązuje się do współfinansowania zadań polegających na opracowaniu programów nauczania ochrony środowiska i przyrody, wydawania nowych podręczników i szkolenia nauczycieli w zakresie ustalonym odrębną umową.

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa zobowiązuje się do udzielania wsparcia w przypadku starania się o środki finansowe na ww. cele z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Porozumienie Ministra Kultury i Sztuki, Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Ministra Edukacji Narodowej, Prezesa Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast oraz Generalnego Konserwatora Zabytków z dnia 27 maja 1998 r.:

Nowy program edukacyjny na rzecz ochrony krajobrazu historycznego i właściwego kształtowania przestrzeni przyrodniczej i kulturowej Polski

(Założenia i Kierunki Programu)

1. Wobec konieczności podnoszenia świadomości ekologicznej i większej troski społecznej i publicznej o wartości materialne i duchowe otaczającego nas środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego, Prezes Rady Ministrów swym Zarządzeniem nr 34 z dnia 20 maja 1998 powołał Międzynarodowy Zespół dla pilnego opracowania (nie później niż do 30 czerwca 1999) stosowanego programu edukacyjnego: „Świadome Kształtowanie Krajobrazu i Ochrona Krajobrazu Historycznego”.

2. W skład tego Zespołu pracującego pod przewodnictwem Ministra Kultury i Sztuki wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Edukacji Narodowej, Ministerstwa Kultury i Sztuki, Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast oraz Generalnego Konserwatora Zabytków. Ciało to będzie też mogło korzystać ze współpracy i pomocy innych osób i instytucji.

3. Ten edukacyjny Program nie ma na celu zastąpić ani pomniejszyć potrzeby przedsięwziętych przez rząd i administrację kroków i działań praktycznych na rzecz ochrony przyrody i zasobów naszej kultury. Ma on natomiast wspomagać je poprzez wskazanie na wielorakie wartości materialne i duchowe naszego dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, jak również uświadamianie społeczeństwu ścisłych związków człowieka ze środowiskiem i otoczeniem oraz konieczność bardziej harmonijnego, zrównoważonego i proekologicznego rozwoju kraju. Wiąże się to z potrzebą lepszego planowania, prowadzącego do ładu przestrzenno-architektonicznego oraz promowania zarówno gospodarki, jak i rolnictwa oraz leśnictwa przyjaznego przyrodzie, jak i szanującego dorobek naszej kultury.

4. Autorzy Programu są w pełni świadomi, że życie społeczne i gospodarcze wymaga różnych zmian i krajobraz przyrodniczy i kulturowy podlega im także. Chodzi jednak o to, by zmiany te minimalizować wywołując społeczną potrzebę takich działań, które zapobiegą nieuzasadnionemu zrywaniu ciągłości kultury, niszczeniu i zanieczyszczeniu środowiska, jak i biologicznej i kulturowej degradacji naszego otoczenia i pejzażu.

5. W Programie położony też będzie nacisk na konieczność świadomego kształtowania, pielęgnacji i "uprawy" krajobrazu, gdyż tylko takie podejście i przemyślane poczynania ze strony władz, społeczeństwa i podmiotów życia gospodarczego ułatwić mogą ochronę znajdującego się na danym terenie dziedzictwa kulturowego i naturalnego. I wzajemnie: właściwa polityka administracji rządowej na rzecz ochrony przyrody i kultury pomocna jest też i będzie świadomemu kształtowaniu krajobrazów i właściwemu ich wykorzystywaniu przez społeczności lokalne i regionalne.

6. Ze względu na swe bogate treści interdyscyplinarne i edukacyjne, Program powinien stać się nie tylko ważną częścią polityki kulturalnej i społecznej państwa, ale także i tych wszystkich Resortów, które biorą udział w jego powstaniu i opracowywaniu, a później uczestniczyć będą w jego realizacji, do której oczywiście, w stosownym zakresie, włączone być muszą radio, telewizja i inne media.

7. Z kolei, wobec powszechnych i rozmaitych związków społeczeństwa z krajobrazem i to nie tylko lokalnym, to edukacyjne przedsięwzięcie może w istotny sposób wpisywać się w dokonywaną reformę ustrojową państwa. Powinno też wspomagać rozwój miejscowych wspólnot, proponując różne formy turystyki przyrodniczo-kulturowej, zarówno jako atrakcyjnej formy poznawania i popularyzacji narodowych i lokalnych dóbr kultury i natury, jak i społecznej i ekonomicznej aktywizacji mieszkańców.

8. Program adresowany będzie – w swoim wymiarze informacyjnym i wychowawczym do szerokich kręgów społeczeństwa, w szczególności młodzieży, organizatorów życia społecznego i publicznego, a zwłaszcza kadr terenowej administracji rządowej i samorządowej, a w dziedzinie szkolenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji – do nauczycieli szkolnych i akademickich oraz służb ochrony zabytków i przyrody.

9. Program winien też umożliwić rozwój nauczania kierunków architektoniczno-krajobrazowych i konserwatorskich na wyższych uczelniach, sprzyjać odrodzeniu architektury regionalnej, sztuki ogrodniczej i innych ginących zawodów, jak i dokonać reformy w szkoleniu kadr służb ochrony zabytków i przyrody na rzecz przygotowywania ich do zintegrowanej: przyrodniczo-kulturowej ochrony i pielęgnacji naszych krajobrazów. Zarówno bowiem ochrona dóbr kultury może być realizowana w jej środowisku naturalnym, jak przyroda być chroniona w krajobrazie kulturowym.

10. Aby właściwie przygotować program, Zespół dokona przeglądu obecnego stanu edukacji w dziedzinach związanych z integralnie pojętym krajobrazem, jak i analizy istniejących przepisów prawnych i praktyk administracyjnych. Przygotuje też propozycje przedsięwzięć pomocniczych, w tym również projektów nowelizacji regulacji prawnych i finansowych, służących wdrożeniu Programu i jego właściwemu funkcjonowaniu.

11. Trzeba mieć jednak świadomość, że taki interdyscyplinarny Program realizowany będzie mógł być etapami, a wymiernych społecznych efektów oczekiwać można po upływie kilku lat liczonych od rozpoczęcia szkolenia kadr nauczycielskich i profesorskich, organizowania specjalistycznych szkół pomaturalnych, uruchomienia potrzebnych kierunków studiów, jak i podyplomowych zajęć i praktyk. Dlatego podjęcie przez Zespół potrzebnych prac powinno nastąpić jak najszybciej, a ich postępowi towarzyszyć winny równoległe różne akcje oświatowe, jak i pilotażowe przedsięwzięcia edukacyjne.

12. Realizacja Programu przypadnie na okres naszych intensywnych rokowań o pełne członkostwo w Unii Europejskiej. Stąd tym bardziej winien on akceptować znaczenie ochrony przyrody i krajobrazu historycznego dla naszej świadomości narodowej, zachowania i przekazu rodzimych tradycji, które właśnie wspólnie, z naszymi zasobami natury i kultury, stanowią też będą nasz wkład we wspólne europejskie i światowe dziedzictwo.

IV. DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

Agenda 21

Rozdz. 36, pkt. 36.5. b. Promowanie nauczania, kształtowania świadomości społecznej i szkolenia w zakresie trwałego i równoważonego rozwoju i ochrony środowiska

W najbliższych trzech latach rządy państw powinny starać się znowelizować lub opracować nowe strategie działań, które miałyby na celu wzajemną integrację problemów związanych z ochroną środowiska i rozwojem, tj. zagadnień, które byłyby uwzględniane w programach nauczania wszystkich przedmiotów w systemie kształcenia na wszystkich poziomach; działania te powinny być zrealizowane przy współpracy wszystkich grup społecznych; strategie te powinny określić politykę i zakres działań, potrzeby, koszty, środki i plany związane z ich wdrożeniem, oceną i analizą; należy dokonać szczegółowego przeglądu obecnych programów nauczania i ich korekty w celu zapewnienia wielodziedzinowego kształcenia w zakresie zagadnień związanych z ochroną środowiska oraz trwałym i zrównoważonym rozwojem oraz aspektów społeczno-kulturalnych i demograficznych; szczególną uwagę należy zwrócić na potrzeby społeczne oraz różnorodne systemy kształcenia, w tym dotyczące wrażliwych problemów społecznych i kulturowych.

Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu

Art. 6. Edukacja, szkolenie i świadomość społeczna

Wypełniając zobowiązania określone w Art. 4 ustęp 1 Strony będą:

- a) popierać i ułatwiać na poziomie narodowym oraz, o ile jest to właściwe, subregionalnym i regionalnym, zgodnie z narodowymi prawami i regulacjami oraz w ramach ich perspektywicznych możliwości:
  - (1) rozwój i wdrażanie programów edukacyjnych i świadomości społecznej w sprawie zmian klimatu i ich skutków;
  - (2) powszechny dostęp do informacji na temat zmian klimatu i ich skutków;
  - (3) powszechny udział w działaniach dotyczących zmian klimatu i ich skutków oraz rozwijać odpowiednie reakcje;
  - (4) szkolenie personelu naukowego, technicznego i zarządzającego;
- b) współpracować i popierać na poziomie międzynarodowym oraz, gdzie jest to właściwe, przy zaangażowaniu istniejących organów:

- (1) rozwój i wymianę materiałów służących edukacji i podnoszeniu świadomości społecznej w sprawie zmian klimatu i ich skutków;
- (2) rozwój i wdrażanie programów edukacyjnych i szkoleniowych, uwzględniając umacnianie krajowych instytucji i wymianę lub wspieranie personelu w celu szkolenia fachowców w tej dziedzinie, w szczególności dla państw rozwijających się.

Konwencja o ochronie różnorodności biologicznej

Art. 13. Podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości społecznej

Umawiające się strony będą:

- a) propagowały ważność i potrzebę podjęcia działań niezbędnych do ochrony różnorodności biologicznej oraz do podniesienia świadomości społecznej za pomocą środków masowego przekazu, a także do umieszczenia tych zagadnień w programach edukacyjnych;
- b) współpracowały, w miarę potrzeby, z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi w rozwijaniu programów edukacyjnych oraz kształtowaniu świadomości społecznej, służących ochronie bioróżnorodności i umiarkowanemu użytkowaniu jej elementów.

Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska

Strony niniejszej Konwencji,

Uznając, że odpowiednia ochrona środowiska jest niezbędna dla ludzkiej pomyślności i korzystania z podstawowych praw człowieka, włączając w to prawo do życia jako takiego,

Uznając, że każda osoba ma prawo do życia w środowisku odpowiednim dla jej zdrowia i pomyślności oraz obowiązek, tak osobiście jak i we współdziałaniu z innymi, ochrony i ulepszania środowiska dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń,

Uznając, że w sprawach dotyczących środowiska ułatwiony dostęp do informacji i udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji poprawia jakość i wykonanie decyzji, przyczynia się do wzrostu społecznej świadomości zagadnień ochrony środowiska, daje społeczeństwu możliwość zgłaszania swych poglądów a władzy publicznej możliwość ich należytego uwzględnienia,

Pragnąc promować edukację ekologiczną, aby pogłębiać rozumienie zagadnień środowiska i zrównoważonego rozwoju oraz wzmacniać powszechną wiedzę społeczeństwa o rozstrzygnięciach mających wpływ na środowisko i zrównoważony rozwój oraz udział w ich podejmowaniu,

Uzgodniły co następuje:

Artykuł 3

Postanowienia ogólne

3. Każda ze Stron będzie wspierać edukację ekologiczną i wiedzę społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska, zwłaszcza o tym jak uzyskiwać dostęp do informacji, uczestniczyć w podejmowaniu decyzji i uzyskiwać dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska.